

analysis and a metalanguage of affectivity. Last, but not least, it thoroughly restores the link between concepts and words, language and society. In our opinion, this integrative perspective, offering subtle insights into the language anthropology, showcases the most salient merit of the book.

LILIANA HOINĂRESCU

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București

ADINA HULUBAȘ, IOANA REPCIUC (eds.), *Riturile de trecere în actualitate/ The Rites of Passage Time after Time*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2016, 395 p.

Publicată sub egida celei de-a 150-a aniversări a Academiei Române, colecția de studii *Riturile de trecere în actualitate / The Rites of Passage Time after Time*, coordonată de Adina Hulubaș și Ioana Repciuc, ambele cercetătoare la Institutul de Filologie Română „A. Phillipide” al Academiei Române – Filiala Iași, reunește 16 studii organizate în trei arii tematice, cu o evoluție firească de la teorie și reconstruirea portretului lui Arnold van Gennep, către analiza formelor de materializare a acestora în practicile culturale, demonstrând, la mai bine de un secol de la fundamentarea teoriei liminalității, soliditatea observației acestuia, și ajungând, în cea de-a treia secțiune, la migrarea în afara teritoriului consacrat de etnologie studiului trecerii și pătrunderea analizei în spații necanonice.

Dacă s-ar impune o caracterizare generală, printr-o formulă lapidară, a volumului editat, atunci cea mai potrivită ar fi *diversitatea*. Revizitarea aceasta a unui concept fundamentat acum mai bine de un secol se materializează în studiile de aici prin articularea, mai presus de toate, a „diferite[lor] limbaje etnice și academice” (p. 29), care propun un demers integrator al teoriei lui van Gennep în discurs interdisciplinar și racordat la terenuri din spații geografice diferite, compus din terenuri etnografice contemporane sau materiale de arhivă, din forme tradiționale sau supuse transformării, din cercetare etnografică propriu-zisă sau analiza discursului ficțional, din terenuri clasice și forme culturale recent modelate prin ritul de trecere.

Prima secțiune a volumului este inaugurată de traducerea textului lui Bjørn Thomassen *Arnold van Gennep: fragmente ale unei vieți trăite liminal*, publicat pentru prima oară în 2014, în volumul *Liminality and the Modern: Living Through the In-Between*, de la Ashgate Publishing. Studiul lui Thomassen, autor pe care editoarele îl consideră ca fiind una dintre cele mai autorizate voci în analiza operei lui van Gennep, este construit ca o biografie în grilă a unei restituiri a meritelor care i-au fost refuzate autorului în timpul vieții. Sancționând inexactitățile constatate în articolele dedicate lui van Gennep în diversele scrieri și recurgând la recompunerea vieții acestuia prin documentarea cu acribie a etapelor refuzurilor succesive ale accesului la o carieră academică de care acesta se lovește, Thomassen imaginează destinul științific al lui van Gennep nu doar ca o aridă enumerare de ani și evenimente, ci integrându-le într-un discurs coagulat în jurul motivării respingerii de care s-a lovit autorul în timpul vieții, fie ca rezultat al poziționării împotriva teoriilor lui Durkheim, fie ca urmare a inflexibilității de care acesta a dat dovadă.

După metoda biografică utilizată de Thomasse, Ioana Repciuc, autoarea celui de-al doilea studiu al secțiunii, modifică unghiul de raportare la van Gennep, abordând regăsirile *riturilor de trecere* de după anul 1960, evocând lecturile unor Robert Spencer, Mary Douglas, Victor Turner sau Nicole Belmont sau recontextualizările ordonatoare, pentru care teoria lui van Gennep devenea extrem de ofertantă, prin pătrunderea succesivă în diversele școli etnologice sau de antropologie.

Depărtându-se de modelele anterioare ale (re)lecturilor *riturilor de trecere* din diverse perspective, studiul Cristinei Gavriluță, după momentul perceput ca necesar al racordării prezentării la materialul de arhivă expozitiv pentru dimensiunea tradițională, aduce în discuție rolul de inițiator al unor *instituții* care provin din exteriorul grupului în care se materializează secvențele trilinguale. Astfel, autoarea identifică o linie mutațională, convertită instituțional prin introducerea rolului inițiativ al consilierii premaritale, care, pentru autoare, fără a mai conține o valență spirituală, „acoperă dimensiunea bio-psiho-socială a rolurilor” (p. 101), al asistentei medicale din secțiile de maternitate, cu funcție socială similară moașei, al entertainerilor, care azi sunt echivalenții vornicilor, sau al terapeutului de cuplu, care reprezintă materializarea rolului deținut de naș. Mai presus însă de roluri, Gavriluță identifică și un set de practici tradiționale, care disonează cu locul în care se materializează, ceea ce o conduce pe autoare la postularea ipotezei remanenței unor structuri tradiționale în simbioză cu rolurile nou construite.

Primul calup tematic al volumului se încheie cu studiul Adinei Șandru, construit în jurul reluării unor clasificări ale riturilor printr-un demers bibliografic. Autoarea propune și o clasificare proprie, pe baza unor criterii destul de vag formulate, care poate fi citită drept capacitatea structurilor rituale de a fi supuse unei abundențe de lecturi. Acest ultim text al secțiunii poate, totuși, completa cu succes secțiunea inițială, prin aceea că, situându-se în teritoriul științelor socio-umane, ipotezele, clasificările, grilele de interpretare sunt la fel de fluide ca natura materialului supus investigației.

Partea a doua a volumului se orientează pe teritoriul etnologiilor naționale, propunând lecturi din perspectiva riturilor de trecere asupra riturilor *clasice* din studiul lui van Gennep. Astfel, studiul Adinei Hulubaș se concentrează pe continuitatea tradiției impuse de cele trei monografii asupra nașterii, morții și nunții ale lui Simion Florea Marian, citit ca un emițător *avant la lettre* al teoriei lui van Gennep, care va funcționa ca principiu de bază al cercetărilor de etnologie de la filiala ieșeană a Academiei Române. Autoarea dezvoltă în cele ce urmează traseul pe care cercetarea etnologică ieșeană din cadrul Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei îl urmează prin raportare constantă la modelul trecerilor.

Analizele specifice spațiului românesc sunt completate în volumul editat de Gabriela Boangiu, care, prin studiul bibliografic și de teren, propune o analiză asupra nunții din spațiul Olteniei, prin aceeași grilă de lectură a riturilor de trecere.

Perspectivile asupra celor două zone românești sunt completate de abordarea interetnicului și a amestecului confesional în cadrul familiilor mixte. Studiul lui Marin Constantin interpretează această comuniune a diversității ca un proces integrator în comunitatea din care face parte. Într-o oarecare măsură în continuitatea studiului lui Constantin asupra diversității etnice, se înscrie și contribuția lui Eszter Csonka-Takács despre microcomunitatea maghiară din zona Bacăului.

Spațiul românesc este mai apoi completat de cel bulgăresc, prin contribuția Milenei Marinova, care se apleacă asupra consecințelor pe care regimul comunist din Bulgaria le-a avut asupra ritualicii nupțiale. Diferit ca abordare, însă similar prin raportare la riturile de trecere este studiul lui Galin Gheorgiev asupra darului și a schimbului de daruri în spațiul bulgăresc. Darul este integrat de către acesta ca o practică postliminală, a cărei funcționalitate marchează integrarea neofitului prin oferirea de daruri, prin care acesta începe să poarte însemnele grupului din care face parte. Darul primit, însă, este întors de aceștia peste ani, în cadrul riturilor calendaristice, citite drept o ofertă a celor tineri către comunitate. În cele din urmă, introducerea schimbului de daruri în treceri este regăsită de autor și în cadrul nunții, prin diverse forme care culminează cu incorporarea a însuși principiului feminin în schimbul de daruri.

Abordarea spațiului sud-est european este completată de studiul de teren al lui Emil Țărcomnicu, cu note de jurnal de teren, asupra comunității din Osnić din estul Serbiei, în care prezintă cele trei rituri de trecere, nașterea, nunta și înmormântarea, dar și obiceiuri calendaristice, într-un fel de micro-monografie a acestui sat. În cele din urmă, Kalliopi Protopapa propune o prezentare a ciclului vieții prin materiale etnologice din Cipru, organizate, la rândul lor, prin structura trecerilor propusă de van Gennep.

Ultima parte a volumului își propune, prin cele patru studii reunite, să abordeze liminalitatea dintr-o perspectivă care depășește investigarea clasică a practicilor rituale ce acompaniază momentele vieții. Valeria Fol se apleacă asupra măștilor funerare, descoperite ca urmare a săpăturilor arheologice, ca element definitoriu al ritului funerar, de vreme ce Brian Hoggard examinează semnificația ritualică a animalelor imolate în pragurile edificiilor, interpretându-le drept „gardieni ai pragului” și, astfel, investiți cu rol protector descifrabil în grilă liminală. În cele din urmă, studiul lui J.S. Mackley propune o abordare, din perspectiva riturilor de trecere a ficțiunii, din romanul medieval *Sir Gawain and the Green Knight*, prin identificarea numeroaselor tranziții la care Gawain este supus, iar Hadas Hirsch integrează în lectura pelerinajului concepțiile transformărilor de stare.

Relativ eterogenă la prima vedere, colecția de studii reunite sub mult prea generoasă umbrelă a riturilor de trecere din timpul prezent mai poate fi supusă și unei forme de supralectură din perspectiva actualității. Într-un sens, actualitatea s-ar putea referi la posibilitatea de aplica în continuare un set de concepte fundamentate acum mai bine de 100 de ani, prin observarea mutațiilor culturale la care sunt supuse riturile de trecere. Pe de altă parte însă, aceeași actualitate ar mai putea fi citită drept posibilitatea pe care aceste concepte o lasă de a fi aplicate, deopotrivă de potrivit, la teme de investigare care nu au fost dintotdeauna modelate teoretic de riturile de trecere. Care dintre interpretări ar fi stat la baza reunirii sub acest titlu a studiilor este, însă, mai puțin relevant, întrucât volumul reprezintă cu certitudine un reper în studiul trilingvității.

ADRIAN STOICESCU

Facultatea de Litere, Universitatea din București

FLORICA DIMITRESCU, *Din lexicul limbii române vechi – și nu numai*, București, Editura Universității din București, 2014, 266 p.

Cartea Floricăi Dimitrescu oferă cititorului interesat de lexicul românesc vechi o serie de studii scrise de autoare, de-a lungul timpului, pe acest subiect, reunite în lucrarea de față. Volumul este alcătuit din două secțiuni distincte. Prima parte a lucrării cuprinde mai multe contribuții cu referire la lexicul limbii române vechi, mai exact studii pe diverse texte din secolul al XVI-lea, precum *Tetraevanghelul* lui Coresi, *Palia de la Orăștie* etc. În partea a doua a cărții, autoarea rememorează unele dintre cele mai importante momente din viață, prilej cu care îi evocă pe marii lingviști ai secolului al XX-lea. Deși studiile grupate în această carte sunt independente, ele au același punct comun: dorința autoarei de a demonstra că este imposibilă cunoașterea lexicului contemporan al limbii române fără a ști și a înțelege baza acestuia, anume lexicul secolului al XVI-lea.

Florica Dimitrescu are în vedere, în lucrarea de față, texte din secolul al XVI-lea, fiindcă în acea perioadă apar și primele repere cu privire la conturarea limbii române literare. Cele două părți sunt precedate de un cuvânt înainte, care prezintă obiectivul și structura lucrării, precum și motivația pentru alegerea criteriului cronologic în ordonarea textelor.

Cel mai vechi articol datează din anul 1963, însă cele mai numeroase sunt publicate după anul 2000. Prima secțiune a cărții cuprinde douăsprezece articole, texte ale unor conferințe sau comunicări, ținute la diverse reuniuni științifice și dedicate atât colegilor de la Universitate sau de la Institutul de Lingvistică, cât și profesorilor pe care autoarea îi respectă foarte mult, Alexandru Rosetti și Jacques Byck. Dintre aceste articole, două texte sunt inedite: *Comparații între primele două tipărituri în română ale Evangheliilor, cu privire specială asupra lexicului* (pp. 111-129) și *Denumirile vechi și noi ale unui microsistem profesional – măcelar* (pp. 153-169).